

ATATÜRK, BURJUVA MI, KÜÇÜK BURJUVA MI, SOSYALİST Mİ?

20 Temmuz 2026

Yıldırım Koç

Vatanımıza yönelik saldırıların arttığı ve emekçi sınıf ve tabakaların hızlı bir mutlak yoksullaşma yaşadığı koşullarda, Türk milleti Atatürk'ü yeniden keşfediyor. Kul sıkışınca yetişen Hızır, Kemalizmdir, Atatürkçülüktür. Ülkemizin bağımsızlığını ve bütünlüğünü savunan ve halkımız üzerindeki baskı ve sömürüye karşı çıkan siyasi yapılar, ancak Kemalizm veya Atatürkçülük konusundaki tavırlarını netleştirirlerse, halkın kitlesel desteğini alabilirler. Bu destek için yalnızca Türk Bayrağı'na sahip çıkmak yeterli değildir. Türk Bayrağı'na sahip çıkılması tabii ki son derece önemlidir; ancak yetersizdir. Atatürk ve Kemalist milliyetçilik konularındaki tavırların netleştirilmesi ve açıklanması gereklidir.

Eski TKP, Sovyetler Birliği'ne bağlı ve bağımlı bir örgütlenmeydi. Bu nedenle de Atatürk'e ilişkin tavrı, Sovyetler Birliği'nin dış politikasına bağlı olarak biçimlendirildi. Atatürk düşmanı tavırlarını 2025 yılında yayımlanan bir kitabımda ayrıntılı olarak belgelemiştim. (**SSCB'nin Türkiye'yi İşgal Girişimleri, Eski TKP ve Anti-Kemalist Faaliyetler**, Pankuş Yay., Ankara, 2025) Eski TKP özellikle 1951 Tevkifatı sonrasında tümüyle açığa çıktı ve etkisini yitirdi.

1960'lı yıllarda gerek Türkiye İşçi Partisi, gerek TİP dışındaki sosyalist çevreler, Atatürk'ün bağımsızlıktan yana, anti-emperyalist, milliyetçi, halkçı, devletçi, devrimci, laik, cumhuriyetçi politikalarını sahiplendi. Sosyalist sol içinde çok saygın bir yeri olan Behice Boran, **Vatan Gazetesi'**ndeki 9 Eylül 1962 ve 29 Ekim 1962 tarihli yazılarında Atatürk ilkelerinin "çekingen bir sosyalizm" olduğunu yazıyordu. Mehmet Ali Aybar'ın ve TİP'in resmi açıklamalarının genel çizgisi de Atatürkçülükle bütünleşen bir sosyalizmdi.

1960'lı yılların sonlarında bu tavır değişti. Türkiye'nin dış politikasında 1964 yılından itibaren ABD'den uzaklaşma, bağımsızlaşma, Sovyetler Birliği ile ilişki kurma doğrultusundaki gelişme sonrasında, 1965 yılında Molla Mustafa Barzani'nin Kürdistan Demokratik Partisi'nin Türkiye kanadının kurulmasından itibaren Amerikan desteğiyle gerici ve ırkçı Kürt milliyetçiliği geliştirilmeye başlandı. 1970 yılı geldiğinde, bu rüzgar sosyalist solun hemen hemen tüm kesimlerini etkisi altına almıştı. 12 Mart 1971 Darbesi sonrasında Atatürk adına yapılan baskılar sonucunda bu eğilim daha da güçlendi. Bir dönem Türk Bayraklarıyla yürüyen ve Atatürk'e sahip çıkan siyasi eğilimlerin 1974 yılından itibaren devamcısı olan siyasi hareketler, gerici ve ırkçı Kürt milliyetçiliğiyle ilişki kurabilmek için Atatürk karşıtlığına başladı. Özellikle 12 Eylül 1980 Darbesi sonrasındaki baskıların "Kenan Evren Atatürkçülüğü" adı altında uygulanması, sosyalist solda Atatürk düşmanlığını getirdi.

Cumhuriyet Halk Partisi'nde de emperyalizmin "iyi polisi sosyal demokrasi"nin hakim kılınması, Atatürk'ten kopuşu hızlandırdı.

Belirli kesimlerde bu tavır değişikliği yaşanırken, halkımızın çok büyük bölümünün Atatürk sevgisi devam etti.

Emperyalizmin vatanımıza yönelik saldırılarının arttığı ve emekçi sınıf ve tabakaların hızlı ve kapsamlı bir mutlak yoksullaşma yaşadığı koşullarda, Atatürk yeniden gündemde. Sorunları artanlar Atatürk'ü yeniden öğrenmeye çalışıyor.

Atatürk, Sovyetler Birliği'ne bağlı ve bağımlı eski TKP'nin ileri sürdüğü gibi, burjuva mıydı? Türkiye'de kapitalizmi geliştirmeye mi çalıştı? Türkiye'de burjuvazinin çıkarlarını mı savundu? Osmanlı'nın küllerinden bağımsız, anti-emperyalist, devletçi, devrimci, laik, cumhuriyetçi, halkçı, milliyetçi bir devlet inşa ederken, burjuvaziye mi dayandı?

Yoksa, Lenin'e 4 Ocak 1922 tarihinde yazdığı mektuptaki şu ifadeler mi uygulandı: "Memleketimizi düşman işgalinden kurtardıktan sonra, niyetimiz, kamu yararı taşıyan büyük işletmeleri olabildiğince devlet eliyle yönetmek ve böylece, bir büyük kapitalistler sınıfının gelecekte memlekete hâkim olmasının önüne geçmektir." (**Atatürk'ün Bütün Eserleri**, C.12, Kaynak Yayınları;211)

Halk Fırkası'nın 9 Eylül 1923 günlü nizamnamesinde "halkçılık" ilkesi vurgulanmıştı. 2. maddenin bir bölümü şöyleydi: "Halkçılar, hiçbir ailenin, hiçbir sınıfın, hiçbir cemaatin, hiçbir ferdin imtiyazlarını

kabul etmeyen ve kanunları koymaktaki mutlak hürriyet ve bağımsızlığı tanıyan fertlerdir.” (ATABE,C.16;100)

Atatürk, 1930’lu yıllarda bir soru üzerine, Kemalizm’in “devlet sosyalizmi” olduğunu da belirtmişti. Prof. Reşat Kaynar’ın anısı da Mustafa Kemal Paşa’nın sosyalizm konusundaki tavrını anlamada yardımcı olacaktır. Prof.Reşat Kaynar, 1963 yılında yayımlanan “Atatürkçülük ve Din Adamı” başlıklı yazısında (**Atatürkçülük Nedir**, Varlık Yay.No.1015, İstanbul, Ekim 1963) Atatürk’ün Kemalizm’i “devlet sosyalizmi” olarak tanımladığını şöyle anlatıyordu:

“1932 yılının temmuz ayında, Ankara’da Birinci Türk Tarih Kongresine katılmıştım. Atatürk, her oturumu dikkatle izliyordu. Kongrenin sonunda verilen bir çaylı toplantıda, Atatürk’le iki saati aşan bir süre içinde konuşmuştuk. Bu konuşmanın önemli noktalarından biri de, Kemalizm hakkındaki sözleriydi.

“Atatürk: ‘Kemalizm diyorsunuz. Ne demek Kemalizm? Kemalizm demek (socialisme d’Etat) demektir tarzında konuşarak, kamu teşebbüsünü savunmuştu.”

Atatürk’ün hayatta olduğu dönemde Türkiye’deki burjuvazi ağırlıklı olarak Ermeni, Rum, Yahudi, Levanten ve Sabetaycılar’dan oluşuyordu. Bu toplumsal sınıf, bırakın Atatürk’ün politikalarına yön vermeye çalışmayı, Kurtuluş Savaşımız sırasında işgalci Yunan ordusuna verdikleri maddi ve manevi desteğin hesabının sorulmasından korkuyordu.

Mustafa Kemal Paşa, hem burjuvazinin adamı değildi, hem de Türkiye’nin anti-emperyalist, bağımsızlıkçı, halkçı, milliyetçi geleceğinin inşasında umudu kapitalizmin geliştirilmesine, bir milli burjuvazinin yaratılmasına, emperyalist blok içinde yer alınmasına bağlamamıştı. Birçok konuşma ve yazısında da belirtildiği üzere, emperyalizme ve kapitalizme karşıydı. İnsanın insanı sömürmediği ve ezmediği bir dünya doğrultusunda bağımsız ve devlet sosyalizminin uygulandığı bir Türkiye yaratmaya çalışıyordu.

Peki, Mustafa Kemal Paşa bir küçük burjuva mıydı? Yaptıkları, küçük burjuvazinin çıkarlarını koruyup geliştirmeye mi yönelikti?

Toplumsal sınıflar, üretim araçlarıyla mülkiyet ilişkisi temelinde tanımlanır.

Küçük burjuvazi, kendi üretim aracına sahip olan ve aynı zamanda kendi emeğiyle üretim yapan ve elde ettiği gelire sahip olan toplumsal sınıftır. Şehirlerdeki esnaf-sanatkar, köylerdeki küçük üreticiler küçük burjuvadır.

Daha önceki bir yazımda örnekleriyle belirttiğim gibi, işgücünü satarak geçimini sağlayan asker ve sivil memurlar da işçi sınıfındandır.

Mustafa Kemal Paşa’nın Sovyet Rusya temsilcileri M. Frunze ve İ. Abilov ile 25 Aralık 1921 günü yaptığı görüşmede Frunze şöyle bir tespitte bulunuyordu: “Hâkimiyetten söz ederken, sizi -Paşa’yı- göz önüne alıyorum ve sizin hiçbir mal ve mülkünüzün olmadığını ve kendi hizmetiniz ve emeğinizle geçindiğinizi biliyorum.”

Prof.Dr.Halil İnalcık’ın belirttiğine göre, 23 Nisan 1920 tarihinde açılan “TBMM’yi oluşturan 390 üyeden 233’ü asker ve memur; 47’si din adamı; kalanlar çiftçi, tüccar ve aşiret reisiydi.” (İnalcık, Halil, **Atatürk ve Demokratik Türkiye**, 5. Baskı, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2016;42)

Atatürk, bir küçük burjuva değildi; geniş tanımıyla işçi sınıfındandı. “İşçi sınıfı” dendiğinde aklına yalnızca bedenen çalışan mavi tulumlu insanlar gelen kişiler için böyle bir ifade şaşırtıcıdır. Ancak biraz ekonomi politik çalışırlarsa, “üretken emek” ve “üretken olmayan emek” kavramlarının “işçi sınıfı” tanımı ile bağını öğrenirlerse, şaşkınlıkları geçecektir. Nitekim, Atatürk’ün cumhurbaşkanlığı döneminde elde ettiği tüm varlığını Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ne bağışlaması da bu niteliğini kanıtlamaktadır.

Peki, küçük burjuva ideolojisini de savunmayan Mustafa Kemal Paşa, siyasi çizgi olarak neyi savunuyordu?

Bir düşünürün ifadesine göre, dünyadaki sosyalist kadar sosyalizm anlayışı vardır.

Sovyetler Birliği’nde uygulanan sosyalizmle, Çin Halk Cumhuriyeti’nde uygulanan sosyalizm birbirinden çok farklıydı; 1963 yılından itibaren bu iki ülkenin komünist partileri birbirlerini akıl almaz hakaretlerle suçladı. 1976-1979 yıllarında Pol Pot ve Kızıl Kmerler döneminde Kamboçya’da 7 milyonluk nüfusun yaklaşık 1 milyon 700 bininin öldürüldüğü düzene de sosyalizm deniyordu. Liderliğin babadan oğula ve ardından toruna geçtiği bir diktatörlük olan Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti de sosyalizmi

uyguluyor. Yugoslavya’da Tito, Arnavutluk’ta Enver Hoca da ülkelerinin sosyalist olduğunu ileri sürüyordu. Arap sosyalizmi, Afrika sosyalizmi gibi akımlar da bir dönem etkiliydi. Sovyetler Birliği’nin 1960’lı yıllarda uygulamaya çalıştığı “sosyalizme yönelik kapitalist olmayan yol” politikası da epeyce etkili olmuştu.

Mustafa Kemal Paşa’nın uygulamaları da, bağımsızlıkçı, anti-emperyalist, milliyetçi, halkçı, laik, cumhuriyetçi, devletçi ve devrimci bir sosyalizm modeliydi. Ülkede işçi sınıfının çok zayıf olduğu koşullarda, beden işçilerine değil, işçi sınıfının kaymak tabakasına (işçi aristokrasisine), devlet güvencesinden yararlanan asker ve sivil memurlara dayanıyordu. 1923-1938 yıllarında gerek toplumsal ve siyasal hayatımızda, gerek ekonomide gerçekleştirilen büyük atılımları başka hiçbir siyasi güç başaramazdı. (Atatürk’ün bu alanlardaki büyük başarılarının özeti için bkz. Y.Koç, **Atatürk ve Sosyalizm, Türkiye’ye Özgü Bir Sosyalizm Modeli**, Asyaşafak Yayınları, İstanbul, 2022. Mehmet Bedri Gültekin’in Önsöz’ü ile yayımlanan bu kitap, bazı eklemelerle, 2025 yılında yeniden yayımlandı: **Türkiye’ye Özgü Tamamlanmamış Bir Sosyalizm Modeli, Kemalist Devrim**, Yarınlara Yayıncılık, 2025)

Türkiye’de sosyalistlerin giderek artan bir bölümü, epeyce bir aradan sonra, Türk Bayrağı’nı yeniden sahiplendi. Sıra Atatürkçülüğe ve Kemalist milliyetçiliğe sahip çıkmakta. Atatürk, gerici ve ırkçı Kürt milliyetçilerinin işbirlikçilerinin saldırılarından kurtarılmalı, gerçek özüne uygun biçimde sahiplenilmelidir. Vatanımıza yönelik saldırıların yoğunlaştığı ve halkımızın çok kapsamlı bir mutlak yoksullaşma yaşadığı koşullarda, Türkiye’nin geleceği ancak Atatürk’e yönelik yanlışların aşılmasıyla ve Kemalizm’in veya Atatürkçülüğün özüne dönülmesiyle kurulabilir. Son derece gerçekçi olan ve yalnızca kısa vadeli çıkarlarını dikkate alan kitlelerin desteğini sağlayabilmenin başka yolu yoktur. Bu desteğin maddi (objektif) koşulları oluşmuştur. Görev, bu potansiyel desteği hayata geçirebilecek bir siyasi çizginin geliştirilmesidir.